

Βαλκοῦ

Σχεδιάζοντας Από Κοινοῦ _

Συντελεστές

Υπεύθυνος Έκδοσης:	Μιχάλης Γουδής
Οργάνωση έκδοσης:	Βίβιαν Κούνιο
Ιδεά, Ανάπτυξη & Συγγραφή:	Άγγελος Βαρβαρούσης
Γλωσσική Επιμέλεια:	Βίβιαν Κούνιο, Βασίλης Πάγκαλος
Σχεδιασμός Εμπειρίας (UX) & Εικονογράφηση:	Ελένη Καραφύλλη

Το έργο με τίτλο «ΣΑΚΟύ - Σχεδιάζοντας Από ΚοινΟύ» με εκδότη το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας διατίθεται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού – Μη εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-SA 4.0)

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο δεν εκφράζουν κατ' ανά-γκην την άποψη του εκδότη.

Το παρόν χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.

Διατίθεται ηλεκτρονικά στο www.gr.boell.org
Για παραγγελίες απευθυνθείτε στο info@gr.boell.org

Περιεχόμενα

08_Εγχειρίδιο
Οδηγιών

12_Φάση 1 –
Η Πυξίδα του
Σχεδιασμού

18_Ερωτήσεις

14_Φάση 2 –
Οι Υποστηρικτικές
Δομές της
Μετάβασης

20_Φάση 3 –
Αξιολόγηση της
Υπάρχουσας
Κατάστασης και
«Φόρουμ»

24_Φάση 4
– Κοιτώντας
Μπροστά!

«Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι οι γραφειοκράτες και οι πολιτικοί, όσο καλές και αν είναι οι προθέσεις τους, είναι καλύτεροι στην επίλυση προβλημάτων από τους ανθρώπους που βρίσκονται στην καρδιά του προβλήματος, οι οποίοι έχουν το ισχυρότερο κίνητρο για να βρουν τη σωστή λύση».

— Έλινor Όστρομ, Νόμπελ Οικονομίας 2009

_1. Τι είναι το ΣΑΚΟύ;

Το ΣΑΚΟύ (Σχεδιάζοντας Από ΚοινΟύ) είναι μια παιγνιοποιημένη πλατφόρμα συμμετοχικού σχεδιασμού διαμορφωμένη με γνώμονα τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του ελλαδικού χώρου. Έχει δομηθεί έτσι ώστε να βοηθάει τις τοπικές κοινότητες να αναλύουν και να αξιολογούν τις περιοχές τους και να σχεδιάζουν συμμετοχικά το μέλλον των πόλεων, των χωριών και των τόπων τους γενικότερα. Επίσης, είναι διαρθρωμένο με τρόπο που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για εκπαιδευτικούς σκοπούς από πανεπιστημιακά ιδρύματα αλλά και άλλους οργανισμούς που εμπλέκονται ή ενδιαφέρονται για τον συμμετοχικό χωρικό σχεδιασμό.

Η δομή της πλατφόρμας είναι αρθρωτή, με ξεκάθαρα και διαδοχικά βήματα που διευκολύνουν την ερευνητική και σχεδιαστική διαδικασία, χωρίς να είναι απαραίτητη η παρουσία ειδικών του χωρικού σχεδιασμού. Ταυτόχρονα, παραμένει εγγενώς ανοιχτή έτσι ώστε να μην προδικάζει το αποτέλεσμα, να μετριάξει την επιβολή συγκεκριμένων δυναμικών και τάσεων που εμφανίζονται όταν κάνουμε μελλοντικές σχεδιαστικές ασκήσεις, και να προάγει την ανάληψη ευθύνης από τα άτομα και τους φορείς που συμμετέχουν στον σχεδιασμό. Η διάρθρωση και η λογική του ανταποκρίνονται σε διαφορετικές κλίμακες σχεδιασμού (γειτονιά, χωριό, δίκτυο χωριών, μικρές και μεσαίες πόλεις καθώς και τμήματα μεγαλουπόλεων), αλλά και σε ποικίλες γεωγραφικές ενότητες (νησιωτικές, ορεινές, αστικές περιοχές). Τέλος, είναι αναπτυγμένο έτσι ώστε να παρέχει σχετική ευελιξία στον τρόπο που θα χρησιμοποιηθεί. Μπορεί να υποστηρίξει είτε διαδικασίες επίσημου συμμετοχικού σχεδιασμού με τη συνδρομή των φορέων που θεσμικά ορίζουν το πλαίσιο του σχεδιασμού, αλλά μπορεί και να λειτουργήσει ως εργαλείο συλλογικού αναστοχασμού και στρατηγικής για ομάδες της κοινωνίας των πολιτών και των κοινωνικών κινημάτων.

_2. Τι είναι ο συμμετοχικός
σχεδιασμός και ποια η
συμβολή του ΣΑΚΟύ;

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι ένα σύνολο πρακτικών και μεθοδολογιών κατά τον οποίο το άτομο και η κοινότητα μπαίνουν στο επίκεντρο της διευθέτησης των τοπικών ζητημάτων και προκλήσεων, καθώς και στον οραματισμό και σχεδιασμό του μέλλοντος των τόπων τους. Σε αντίθεση με την ενδεχομένως πιο οικεία έννοια της «δημόσιας διαβούλευσης», η οποία συνήθως γίνεται στη βάση συγκεκριμένων θέσεων, έχει σφιχτά χρονικά όρια και είναι προσανατολισμένη στο αποτέλεσμα, ο συμμετοχικός σχεδιασμός δίνει περισσότερη βάση στην ίδια τη διαδικασία διαμορφώνοντας στόχους «εν κινήσει», δεν απαιτεί την ηγεμονία των ειδικών (παρόλο που οι ειδικοί μπορούν και πρέπει να είναι μέρος της διαδικασίας), αποφεύγει την τεχνοκρατική γλώσσα, έχει πιο ελαστικά χρονικά πλαίσια και συνδέει το «εδώ και το τώρα» με το μεσοπρόθεσμο και το μακροπρόθεσμο, το τακτικό με το στρατηγικό. Αν και στην Ελλάδα δεν αποτελεί μια παγιωμένη πρακτική σχεδιασμού, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα οφέλη του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι πολλά και πολυεπίπεδα. Τα βασικότερα εξ αυτών είναι:

1. Η διεύρυνση της βάσης των ανθρώπων για τους οποίους σχεδιάζονται οι παρεμβάσεις στον χώρο, δηλαδή ένας σχεδιασμός πιο πλουραλιστικός και συμπεριληπτικός.
2. Η αποφυγή παρεμβάσεων και πολιτικών ακατάλληλων για ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, κάτι που πολλές φορές συμβαίνει όταν δεν συμμετέχουν οι τοπικοί πληθυσμοί.
3. Η εστίαση του σχεδιασμού στις πραγματικές ανάγκες των κατοίκων και όχι σε έργα που γίνονται με σκοπό μόνο την οικονομική ανάπτυξη.
4. Η εκπαίδευση τόσο των πολιτών όσο και των τοπικών αρχών σε διαδικασίες αλληλεπίδρασης και συμμετοχής.
5. Η αύξηση των πιθανοτήτων να επιτευχθεί μια παρέμβαση λόγω της κοινωνικής ευαισθητοποίησης και εξοικείωσης των πολιτών με τις μελλοντικές αλλαγές.
6. Η μεγαλύτερη ανάλυση των διαφορετικών θέσεων, η καλύτερη κατανόηση των διαφορετικών σημείων και οπτικών και συνακόλουθα η άμβλυνση των συγκρούσεων.
7. Η μείωση του κόστους εφαρμογής και συντήρησης ενός έργου, επειδή οι πολίτες το νιώθουν πιο πολύ κτήμα τους και το φροντίζουν.
8. Η συλλογή και αξιοποίηση τοπικών γνώσεων που είναι αδύνατο να κατέχουν οι ειδικοί και οι τεχνοκράτες, και επομένως το αυξημένο ενδεχόμενο για πιο καινοτόμες λύσεις.
9. Η αποκατάσταση και ενδυνάμωση της σχέσης εμπιστοσύνης με τους θεσμούς, καθώς και η διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων.
10. Η αποκάλυψη πόρων και δυνατοτήτων που πρωτύτερα παρέμεναν σε λανθάνουσα μορφή.

Παρά τα παραπάνω προτερήματα του συμμετοχικού σχεδιασμού, η ελλιπής ή προβληματική εφαρμογή του μπορεί να δημιουργήσει αρκετές προκλήσεις και να εντείνει τη δυσπιστία και την παραίτηση των τοπικών κοινοτήτων. Εξίσου μπορεί να αποθαρρύνει και τις δημοτικές και τοπικές αρχές από το να υιοθετήσουν περαιτέρω συμμετοχικές πρακτικές στο μέλλον. Ένας από τους βασικούς λόγους είναι η έλλειψη αξιόπιστων εργαλείων και μεθόδων που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τις διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού και γενικότερα την κουλτούρα και την πρακτική συμμετοχής των απλών πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Το ΣΑΚΟύ δημιουργήθηκε για να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση στοχεύοντας στην απελευθέρωση των δημιουργικών δυνατοτήτων και την ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών και των τοπικών αρχών, στη βάση του οργανωμένου διαλόγου και της συμμετοχής των πολλών στη λύση προβλημάτων που καθορίζουν τις ζωές τους.

Φάση 1 – Η Πυξίδα του Σχεδιασμού

Επισημαίνεται ότι σ’ αυτή τη φάση η στο-
χοθεσία παραμένει γενική και σύντομη,
καθώς θα διαφοροποιηθεί και θα συγκε-
κριμενοποιηθεί σε επόμενο στάδιο του
παιχνιδιού.

Στη συνέχεια, οι παίκτες/ριες καλούνται να
συμπληρώσουν κάποια βασικά δημογρα-
φικά και οικονομικά δεδομένα για την περι-
οχή μελέτης. Πολλά από αυτά μπορούν να
βρεθούν μέσα από επίσημα στοιχεία αλλά
εναλλακτικά μπορούν να συμπληρωθούν
εμπειρικά και προσεγγιστικά μέσω διαβού-
λευσης μεταξύ των παιχτών/ριών. Η πρώτη
φάση κλείνει με την τοποθέτηση χαρτών
της περιοχής μελέτης, που μπορούν να κο-
μίσουν κάποιο χρήσιμο στοιχείο για τη συ-
νέχεια, πάνω στο ταμπλό 1.

Η πρώτη φάση του ΣΑΚΟύ, που ονομάζεται «Πυξίδα του Σχεδια-
σμού», είναι μια προπαρασκευαστική φάση που στοχεύει να θέ-
σει κάποιες γενικές κατευθύνσεις και να παράσχει μια πρώτη
σειρά από γενικά στοιχεία για την περιοχή μελέτης, έτσι ώστε να
διευκολύνει τα επόμενα στάδια που είναι αφιερωμένα στην εμ-
βάθυνση και στην παραγωγή καινοτόμων χωρικών λύσεων. Αυτή
η πρώτη φάση εξελίσσεται σε ένα αυτόνομο ταμπλό, επάνω στο
οποίο περιέχονται όλα τα ζητούμενα και οι οδηγίες. Αρχικά, οι
παίκτες/ριες επιλέγουν το χρώμα που θα χρησιμοποιούν καθ’
όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού και απαντούν σε ένα σύντομο
ερωτηματολόγιο τοποθετώντας μικρά στρογγυλά αυτοκόλλητα
διαφορετικού χρώματος πάνω στο αντίστοιχο κενό του ταμπλό
ανάλογα με τις προτιμήσεις τους. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί-
ται από 10 απλές ερωτήσεις/στόχους που δίνουν τον «τόνο» του
σχεδιασμού. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται από όλη την ομάδα
σε δύο βήματα:

1. Δημιουργείται μια λίστα με τους στόχους σύμφωνα με τις
προτιμήσεις της ομάδας. Οι στόχοι που χαρακτηρίστηκαν πάρα
πολύ σημαντικοί μπαίνουν πρώτοι στη λίστα και οι στόχοι που
χαρακτηρίστηκαν λιγότερο ή πολύ λίγο σημαντικοί καταλαμβάν-
ουν τις τελευταίες θέσεις.
2. Οι παίκτες/ριες γράφουν ένα μικρό κείμενο περίπου 100 λέ-
ξεων που συνθέτει τις παραπάνω προτεραιότητες. Εάν υπήρξαν
στόχοι για τους οποίους η κοινότητα των παιχτών/ριών εκφρά-
στηκε διφορούμενα (πολλές απαντήσεις και στα δύο άκρα της
κλίμακας), τότε θα πρέπει στο κείμενο να επισημαίνεται αυτή η
πόλωση.

Φάση 2 – Οι Υποστηρικτικές Δομές της Μετάβασης

Στο δεύτερο στάδιο οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να ερευνήσουν και να αποτυπώσουν την τρέχουσα κατάσταση της περιοχής τους σε σχέση με τους γενικούς στόχους της προηγούμενης φάσης χρησιμοποιώντας την ιδέα των «υποστηρικτικών δομών». Με αυτόν τον όρο εννοούνται όλα τα στοιχεία που μπορούν να υποστηρίξουν την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν στη φάση της «Πυξίδας του Σχεδιασμού». Το ΣΑΚΟύ προσφέρει μια διάκριση των δομών αυτών σε τρεις ευρείες κατηγορίες:

I. Θεσμικές Υποστηρικτικές Δομές (ΘΥΔ) ή υποστηρικτικές δομές από τα πάνω (τοπική, εθνική και διεθνής νομοθεσία, κρατικές και δημοτικές δομές, πανεπιστήμια και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα κ.τ.λ.)

II. Υποστηρικτικές δομές βάσης ή από τα κάτω (δίκτυα της κοινωνίας των πολιτών, περιβαλλοντικές οργανώσεις, σωματεία, συλλογισμοί, συνεταιρισμοί κ.ά.)

III. Τοπικές ιδιαιτερότητες και συνθήκες (υλικές, φυσικές και γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, άγραφοι θεσμοί και έθιμα, τοπικές δράσεις και κινήματα, αλλά και παγιωμένες πλειοψηφικές κοινωνικές αντιλήψεις και φαντασιακά που μπορεί να αποτελούν εύφορο έδαφος για τις επιθυμητές αλλαγές και τους χωρικούς μετασχηματισμούς)

Η φάση 2 εκτυλίσσεται πάνω σε δύο ακόμα ταμπλό (ταμπλό 2.α και ταμπλό 2.β). Το πρώτο εξ αυτών (ταμπλό 2.α) είναι χωρισμένο σε τρία μέρη και προσφέρει όλες τις βασικές πληροφορίες για την απάντηση των ερωτήσεων και τη διεξαγωγή της έρευνας. Για τη διευκόλυνση της διαδικασίας, η πλατφόρμα προσφέρει μια τράπεζα κατευθυντήριων ερωτήσεων ως πηγή έμπνευσης και οργάνωσης.

νωσης της παραπάνω αναζήτησης. Το πρώτο μέρος του ταμπλό αντιστοιχεί στην πρώτη κατηγορία υποστηρικτικών δομών (ΘΥΔ). Το δεύτερο μέρος του ταμπλό αντιστοιχεί στην δεύτερη κατηγορία των δομών «από τα κάτω». Οι ερωτήσεις της τρίτης κατηγορίας αφορούν τις τοπικές ιδιαιτερότητες και είναι χωρισμένες σε τρεις υποκατηγορίες: Φυσική Γεωγραφία και Περιβάλλον, Παράδοση και Κουλτούρα και Γεγονότα. Αναπαριστούμε γραφικά αυτές τις τρεις κατηγορίες πάνω στο ταμπλό σαν ένα δέντρο, στο οποίο ο κορμός αντιπροσωπεύει τη Φυσική Γεωγραφία και το Περιβάλλον, τα κλαδιά την Παράδοση και την Κουλτούρα και τα φύλλα τα Γεγονότα. Για όλες τις παραπάνω κατηγορίες ερωτήσεων οι παίχτες/ριες καλούνται να ακολουθήσουν τις κατευθυντήριες ερωτήσεις και να επικολλήσουν τις απαντήσεις τους με πολύχρωμα αυτοκόλλητα στα αντίστοιχα μέρη του ταμπλό.

Στο δεύτερο στάδιο της φάσης 2 (ταμπλό 2.β) οι παίχτες/ριες καλούνται να εκτυπώσουν έναν απλό και χωρίς πολλές πληροφορίες χάρτη της περιοχής μελέτης (π.χ. μέσα από ένα στιγμιότυπο οθόνης του Google maps) και να τον τοποθετήσουν πάνω στο αντίστοιχο κενό του δεύτερου ταμπλό. Στη συνέχεια, καλούνται να μεταφέρουν τα ευρήματα του προηγούμενου σταδίου πάνω σε αυτόν τον χάρτη χρησιμοποιώντας μικρά στρογγυλά αυτοκόλλητα μόνο με το όνομα της δομής.

Οι ερωτήσεις της πρώτης κατηγορίας δομών αναφέρονται περισσότερο σε μηχανισμούς και νομοθεσία και άρα δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν στον χάρτη.

Οι ερωτήσεις της δεύτερης κατηγορίας υποστηρικτικών δομών είναι πιο τοπικές και έτσι οι περισσότερες θα έχουν μία θέση πάνω στον χάρτη της περιοχής μελέτης. Η αποτύπωσή τους βοηθά να παρατηρηθούν ενδεχόμενες πυκνώσεις ή αραιώσεις στη γεωγραφική κατανομή των υποστηρικτικών δομών που μπορεί να έχουν αναλυτική αξία στην ανάγνωση του αποτελέσματος.

Οι ερωτήσεις της τρίτης κατηγορίας (τοπικές ιδιαιτερότητες και συνθήκες) μπορεί να έχουν ή να μην έχουν θέση πάνω στον χάρτη (τα γεγονότα π.χ. μπορεί να έχουν κάποια θέση ενώ ένα χαρακτηριστικό της κουλτούρας ίσως να είναι πιο δύσκολο, αν και μπορεί ίσως να αναπαρασταθεί με την τοποθεσία ενός πολιτιστικού κέντρου που είναι αφιερωμένο σε αυτό κ.τ.λ.). Καταγράφουμε λοιπόν πάνω στον χάρτη όσα περισσότερα στοιχεία της έρευνας γίνεται.

Τέλος, οι παίχτες/ριες καλούνται να δουν όλες τις παραπάνω υποστηρικτικές δομές του χάρτη από μια οικοσυστημική ματιά, που αντί να τις εξετάζει ξεχωριστά προσπαθεί να βρει πώς λειτουργούν ως σύνολο και να εξετάσει τη δυναμική και τα κενά τους. Για να το κάνουν αυτό υπάρχουν **δύο είδη γραμμών** που αναπαριστούν τις σχέσεις μεταξύ των υποστηρικτικών δομών. Οι πράσι-

νες γραμμές αναπαριστούν μια θετική συσχέτιση μεταξύ δύο στοιχείων του ταμπλό (π.χ. ύπαρξη φορέα κρατικής χρηματοδότησης για περιβαλλοντικά σωματεία και ύπαρξη ενός τέτοιου σωματείου στην περιοχή μελέτης) και οι κόκκινες γραμμές μια αρνητική σχέση (π.χ. ένα γεγονός φυσικής καταστροφής μπορεί να αποτελέσει απειλή για κάποια οικονομική δραστηριότητα του τόπου). Με αυτό το τελικό στάδιο της δεύτερης φάσης οι παίχτες/ριες έχουν αναπτύξει πλέον μια συνολική και οικοσυστημική εικόνα της περιοχής μελέτης και είναι πλέον έτοιμοι/ες να προχωρήσουν στο επόμενο στάδιο.

Ερωτήσεις

Α) Θεσμικές Υποστηρικτικές Δομές (ΘΥΔ) ή υποστηρικτικές δομές «από-τα-πάνω»

1. Ποια είναι τα άρθρα του Ελληνικού Συντάγματος που υποστηρίζουν την κατεύθυνση της χωρικής ανάπτυξης που επιθυμείτε για τον τόπο σας;

2. Ποιοι νόμοι του κράτους σχετίζονται με την ανάπτυξη στην περιοχή σας (π.χ. νόμοι περί συνεταιρισμών, οικολογικής μετάβασης και προστασίας του περιβάλλοντος, αναπτυξιακοί κτλ.); Πώς τους αξιολογείτε σε σχέση με τους γενικούς στόχους σας;

3. Ποια θεσμικά όργανα και πρωτοβουλίες της τοπικής αυτοδιοίκησης υποστηρίζουν στην πράξη μετασχηματισμούς σαν και αυτούς που επιθυμείτε;

4. Ποιοι είναι οι επίσημοι μηχανισμοί του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη συμμετοχή των πολιτών στην λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με το μέλλον του τόπου σας;

5. Τι επίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα «τρέχουν» στην περιοχή σας (σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης αλλά και στα προγράμματα δια βίου μάθησης) που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τους μετασχηματισμούς που επιθυμείτε;

6. Υπάρχουν μηχανισμοί χρηματοδότησης για έργα και δράσεις σχετικές με τις αλλαγές που θα θέλατε να δείτε στον τόπο σας;

7. Υπάρχουν θεσμικά οργανωμένες δομές πληροφόρησης που να παρέχουν στοιχεία και ενημέρωση σε θέματα σχετικά με τους αναπτυξιακούς στόχους και τις προτεραιότητές σας;

8. Υπάρχουν θεσμικές πρωτοβουλίες που να διασφαλίζουν τη συμμετοχή των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στη λήψη αποφάσεων;

Β) Χαρτογραφώντας τις υποστηρικτικές δομές και τα δίκτυα των πολιτών (από-τα-κάτω)

1. Ποιοι σύλλογοι και σωματεία στην περιοχή σχετίζονται με τους αναπτυξιακούς σας στόχους και προτεραιότητες;

2. Υπάρχουν εναλλακτικά δίκτυα ενημέρωσης και υποστήριξης (π.χ. της κοινωνίας των πολιτών) για δράσεις σχετικές με τους στόχους σας;

3. Υπάρχουν εναλλακτικά μέσα χρηματοδότησης (π.χ. τοπικές συνεργατικές ή ηθικές τράπεζες) για δράσεις σχετικές με τους μετασχηματισμούς που επιδιώκετε;

4. Ποιοι φορείς ΚΑΛΟ υπάρχουν στην περιοχή σας; (ΚΟΙΝΣΕΠ, συνεταιρισμοί, δίκτυα ανταλλαγών χωρίς μεσάζοντες, αγρο-οικολογία, κοινωνικά υποστηριζόμενη γεωργία κ.ά.);

5. Ποιες πολιτικές πρωτοβουλίες υποστηρίζουν ή πρωτοστατούν σε δράσεις σχετικές με τους στόχους και τις προτεραιότητές σας;

6. Ποιες μορφές άτυπης συμμετοχής και διαβούλευσης των πολιτών υπάρχουν στην περιοχή σας που να σχετίζονται με κάποιο τρόπο με την τοπική ανάπτυξη;

7. Ποιες δομές από τα κάτω γνωρίζετε που να ασχολούνται με τη δίκαιη συμμετοχή των πολιτών (και ιδιαίτερα των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων) στην κοινωνική ζωή και τη λήψη αποφάσεων;

8. Ποιες πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών αφορούν τη διασύνδεση του τόπου σας με άλλους τόπους που έχουν παρόμοιες ανάγκες και μετασχηματιστικούς στόχους;

Γ. Τοπικές ιδιαιτερότητες και συνθήκες που να βοηθούν ή να υπονομεύουν τους στόχους και τις αλλαγές που θα θέλατε να δείτε στον τόπο σας.

Γ1. Φυσική Γεωγραφία και Περιβάλλον (Κορμός)

1. Ποια στοιχεία της φυσικής γεωγραφίας του τόπου σας (π.χ. νησιωτικότητα, εγγύτητα σε μεγάλα κέντρα, γεωγραφική απομόνωση, κομβική τοποθεσία κτλ.) μπορούν να συμβάλουν στους μετασχηματισμούς που επιθυμείτε;

2. Ποιοι είναι οι βασικοί πόροι του τόπου σας που, μέσα από τη βιώσιμη διαχείρισή τους, μπορούν να αξιοποιηθούν για τους μετασχηματισμούς που επιθυμείτε;

3. Πώς οι αλλαγές στο περιβάλλον και το τοπίο της περιοχής σας (φυσικές καταστροφές, κλιματική αλλαγή, αλλαγές μέσω ανάπτυξης υποδομών, αστικοποίησης, ή βιομηχανοποίησης κτλ.) έχουν επηρεάσει την υλοποίηση των βασικών στόχων σας;

Γ2. Παράδοση και Κουλτούρα (Κλαδιά)

4. Ποια στοιχεία της παράδοσης και της κουλτούρας του τόπου συνδυάζονται καλύτερα με τους στόχους και τους μετασχηματισμούς που επιθυμείτε;

5. Ποιοι υπαρκτοί θεσμοί (εορτασμοί, παραδοσιακές και καθημερινές πρακτικές, κ.ά.) θα μπορούσαν να

αποτελέσουν πλεονέκτημα στην υιοθέτηση και τελικά υλοποίηση μιας τοπικής ανάπτυξης σαν και αυτή που επιθυμείτε;

6. Ποια νέα πολιτισμικά στοιχεία, ιδέες και πρακτικές έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στον τόπο σας που πιστεύετε ότι μπορούν να συμβάλουν θετικά στην προσπάθειά σας;

Γ3. Γεγονότα (Φύλλα)

7. Ποια βασικά γεγονότα που συνέβησαν στην περιοχή σας τα τελευταία 15 χρόνια ενδέχεται να επηρεάσουν τους στόχους και την επιθυμητή τοπική ανάπτυξη στο μέλλον;

8. Ποια διεθνή γεγονότα ενδέχεται να επηρεάσουν τις αλλαγές που θέλετε να δείτε στον τόπο σας και τι μπορείτε να κάνετε για αυτό;

9. Υπάρχει κάποιο ενδεχόμενο γεγονός που θα μπορούσε να συμβεί στο εγγύς ή και στο μεσοπρόθεσμο μέλλον το οποίο θα μπορούσε να επιδράσει καταλυτικά στις αλλαγές που θέλετε να δείτε να συμβαίνουν στον τόπο σας;

Φάση 3 – Αξιολόγηση της Υπάρχουσας Κατάστασης και «Φόρουμ»

Η τρίτη φάση του ΣΑΚΟύ (ταμπλό 3) περιλαμβάνει τη μετουσίωση της ερευνητικής διαδικασίας της δεύτερης φάσης σε μια σειρά από ζωντανές περιγραφές και αναλυτικούς πίνακες. Στη συνέχεια προσκαλεί τους/τις παίκτες/ριες να επανεξετάσουν τα παράγωγα αυτά μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων. Όλη η δράση της τρίτης φάσης εκτυλίσσεται σε ένα ξεχωριστό ταμπλό (ταμπλό 3).

Το πρώτο ζητούμενο της τρίτης φάσης είναι η συγγραφή μιας «Αφήγησης του Τόπου», η οποία είναι κάτι παραπάνω από μια απλή περιγραφή· είναι ένα ζωντανό πορτρέτο, ένας συνδυασμός παρατηρήσεων, συναισθημάτων και αναλύσεων που αποτυπώνουν την ψυχή του τόπου. Πρόκειται για μια δυναμική ιστορία που εξερευνά την ατμόσφαιρα, τον χαρακτήρα και την ταυτότητα της περιοχής. Η «Αφήγηση του Τόπου» θα πρέπει να βασίζεται στην έρευνα της προηγούμενης φάσης, που ανέλυσε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και τις υποστηρικτικές δομές της μετάβασης. Μέσα από 500 έως 1000 λέξεις, αυτή η αφήγηση πρέπει να δίνει ζωή στο τοπίο, να κάνει τον/την αναγνώστη/τρια να νιώσει σαν να βρίσκεται εκεί. Δεν αρκεί να αποτυπώνει την τρέχουσα κατάσταση – πρέπει να βυθίζεται βαθιά στις δυνατότητες του τόπου και να αποτελεί εφελτήριο για μελλοντικές αναζητήσεις. Όταν γραφτεί αυτό το κείμενο, επικολλάται στο αντίστοιχο πεδίο του ταμπλό 3.

Το δεύτερο ζητούμενο της τρίτης φάσης είναι η αποτύπωση αυτού που ονομάζουμε «Πέντε Αισθήσεις του Τόπου». Ο τόπος δεν είναι απλά ένας γεωγραφικός χώρος – είναι ένα σύνολο αισθήσεων, μια εμπειρία που αποτυπώνεται σε κάθε της λεπτομέρεια. Οι «Πέντε Αισθήσεις του Τόπου» συμπυκνώνουν αυτή την εμπειρία, αποδίδοντας πέντε βασικά χαρακτηριστικά που αφηγούνται την ιστορία της περιοχής μέσα από την εικόνα, τη γεύση, την όσφρηση, την υφή και το ηχοτοπίο της. Κάθε αίσθηση πρέπει να είναι ξεκάθαρη, ζωντανή και μεστή νοημάτων – περιγραφή όχι μεγαλύτερη από 200 λέξεις, αλλά αρκετή για να προκαλέσει και να μεταφέρει ιδέες και συναισθήματα. Μια τέτοια ανάλυση δεν μπορεί να είναι μονοδιάστατη. Ο τόπος είναι γεμάτος αντιθέσεις, διαφορετικές οπτικές, κρυφές ιστορίες και ανεξερεύνητες δυνατότητες. Όλες αυτές οι πτυχές είναι ζωτικής σημασίας για μια αυθεντική και πολυεπίπεδη κατανόηση. Η πραγματική ταυτότητα του τόπου δεν βρίσκεται σε ένα απλό γεγονός ή σε μια εικόνα, αλλά στις πολλαπλές και πολλές φορές συγκρουόμενες αισθήσεις του και στις αλληλεπιδράσεις τους.

Το τρίτο ζητούμενο αυτής της φάσης του ΣΑΚΟύ είναι η συμπλήρωση μιας SWOT ανάλυσης με εστίαση στις χωρικές μεταβολές, που έρχεται να συμπληρώσει την «Αφήγηση» και τις «Πέντε Αισθήσεις» προσδίδοντας λίγο μεγαλύτερη λεπτομέρεια αλλά και σύνθεση. Η SWOT ανάλυση είναι ένα πολύτιμο εργαλείο στον χωρικό σχεδιασμό, καθώς βοηθά στη στρατηγική αξιολόγηση μιας περιοχής μέσα από την αναγνώριση των δυνατών και αδύναμων σημείων, καθώς και των ευκαιριών και απειλών που επηρεάζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου. Τα δυνατά στοιχεία και οι αδυναμίες είναι συνήθως «εσωτερικά» στοιχεία ενός τόπου και θα αντληθούν από την καταγραφή της προηγούμενης φάσης του ΣΑΚΟύ. Οι ευκαιρίες και οι απειλές μπορεί να είναι τόσο εσωτερικές (π.χ. η αεροπορική σύνδεση ενός τόπου με κάποιο μεγάλο αστικό κέντρο) όσο και εξωτερικές (π.χ. η υπερθέρμανση των υδάτων λόγω κλιματικής αλλαγής που οδηγεί σε τοπικά φαινόμενα ευτροφισμού).

Στο τελευταίο στάδιο οι παίκτες/ριες καλούνται να συζητήσουν τα παραπάνω στο «Φόρουμ», έναν εικονικό τόπο διαβούλευσης στον οποίο είναι προσκεκλημένες ομάδες που συνήθως αποκλείονται από τη διαδικασία του σχεδιασμού. Για αυτό τον λόγο το ΣΑΚΟύ προτείνει ένα παιχνίδι ρόλων προσφέροντας μια σειρά καρτών στους/στις παίκτες/ριες που αναπαριστούν διάφορες κοινωνικές ομάδες. Ο βασικός στόχος αυτής της φάσης είναι να διαπιστωθεί εάν η αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης, που έγινε στα

προηγούμενα βήματα, είναι ακριβής για όλες τις κοινωνικές ομάδες της περιοχής ή αντικατοπτρίζει τις απόψεις και τα συμφέροντα μόνο συγκεκριμένων (και κυρίως) υποκειμένων. Εάν η ομάδα των παιχτών/ριών είναι αρκετά πλουραλιστική στη σύνθεσή της, τότε μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτές τις κάρτες με πραγματική αντιστοίχιση προσώπων - καρτών. Αλλά ακόμα και εάν αυτό δεν είναι εφικτό, προτείνεται κάθε παίχτης/τρια να αναλαμβάνει μία κάρτα και να διαβάζει τις παραπάνω αφηγήσεις, αισθήσεις και SWOT από τη σκοπιά του ρόλου του/της. Ανάλογα με την έκβαση του παιχνιδιού ρόλων, μπορεί να χρειαστεί να γίνουν αλλαγές στην αφήγηση, στις πέντε αισθήσεις και στη SWOT. Είναι σίγουρο πως πολλές νέες οπτικές και διαστάσεις θα έρθουν στην επιφάνεια και θα συμπληρώσουν την αρχική αξιολόγηση!

Η τελευταία φάση του ΣΑΚΟύ (ταμπλό 4) είναι μια φάση οραματισμού, σχεδιασμού, επιβράβευσης αλλά και ανάληψης ευθύνης. Η δράση του τελευταίου μέρους συμβαίνει στο τέταρτο και τελευταίο ταμπλό του παιχνιδιού και περιλαμβάνει τρεις υποενότητες.

Στην πρώτη οι παίκτες/ριες καλούνται να διαμορφώσουν ένα συνεκτικό όραμα για το μέλλον της περιοχής τους σε περίπου 500 λέξεις. Το όραμα θα πρέπει να περιγράφει τις γενικές κατευθύνσεις των χωρικών μετασχηματισμών που θα ωφελήσουν τον τόπο σε ένα βάθος 20 ετών. Επιλέγεται συγκεκριμένα αυτό το διάστημα γιατί είναι αρκετά μακριά, ώστε οι παίκτες/τριες να επιχειρούν τολμηρές τομές και προτάσεις, χωρίς να περιορίζονται σε ένα τεχνοκρατικό masterplan. Από την άλλη, τα 20 έτη δεν είναι τόσο μακριά ώστε ο χρόνος να χάνει τελικά το νόημά του. Η τεχνική της συγγραφής ακολουθεί τις οδηγίες και το πνεύμα της «Αφήγησης του Τόπου» του προηγούμενου σταδίου και το επεκτείνει στον χρόνο.

Φάση 4 – Κοιτώντας Μπροστά!

Η δεύτερη υποενότητα περιλαμβάνει την επεξήγηση και συγκεκριμενοποίηση του οράματος σε τρεις ή τέσσερις συγκεκριμένους στόχους. Οι στόχοι του σχεδιασμού θα πρέπει να είναι σαφείς, αλλά δεν θα πρέπει να περιορίζονται σε δράσεις ή σε νομοθετικές πρωτοβουλίες (αυτές θα ακολουθήσουν στο ακριβώς επόμενο στάδιο). Ενδεικτικά παραδείγματα στόχων θα μπορούσαν να είναι τα παρακάτω: «Να αναπτυχθεί η κοινωνική και συνεταιριστική οικονομία σε βαθμό που να θεωρείται πλέον κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή», ή «να αυξηθεί ο πληθυσμός των νέων κατά 25%», ή «να παράγεται το σύνολο της ενέργειας που καταναλώνεται στην περιοχή από ΑΠΕ», ή «να εξασφαλιστεί η ίση προσβασιμότητα στην αγορά εργασίας ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, και εθνικότητας», ή «να απεξαρτηθεί η τοπική οικονομία από τον τουρισμό». Αφού τεθούν οι βασικοί στόχοι, οι παίκτες/ριες καλούνται να προσδιορίσουν τα βασικά ορόσημα (milestones) για την υλοποίηση αυτών των στόχων σε βάθος εικοσαετίας. Τα ορόσημα μπορεί να έχουν χαρακτήρα θεσμικό (π.χ. υιοθέτηση ενός νέου νόμου) ή να είναι γεγονότα και δράσεις ή ακόμα και ενδιαμέσοι πιο μικροί στόχοι που να συμβάλλουν στην εκπλήρωση του ευρύτερου στόχου. Για κάθε κύριο στόχο καλό θα είναι να υιοθετηθούν συνολικά περίπου 4-5 ορόσημα σε χρονική και λογική αλληλουχία. Κάθε στόχος με τα ορόσημά του θα πρέπει να απεικονίζεται με διαφορετικό χρώμα αυτοκόλλητα πάνω στο Ταμπλό 4.

Τελευταίο στάδιο του ΣΑΚΟύ είναι **το κοχύλι της μετάβασης** και οι κάρτες δράσης. Σε αυτό το τελευταίο στάδιο οι παίκτες/ριες τοποθετούν τα προηγούμενα ορόσημα σε μια συνολική χρονική αλληλουχία πάνω στις σπείρες του κοχυλίου, ακολουθώντας τις χρωματικές επιλογές για κάθε κατηγορία οροσήμου της προηγούμενης φάσης. Η αλληλουχία αυτή μας αφηγείται το πολύχρωμο χρονικό της μετάβασης. Στο τελικό στάδιο πριν την ολοκλήρωση του ΣΑΚΟύ, κάθε παίχτης/τρια παίρνει μία «κάρτα δράσης», στο πίσω μέρος της οποίας γράφει τι θα ήθελε να κάνει ο/η ίδιος/α για να βοηθήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Όταν τελειώσουν όλοι/ες αυτό το τελευταίο στάδιο, διαβάζουν φωναχτά τη «δέσμευσή» τους στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και ακουμπούν την κάρτα δράσης δίπλα από το τμήμα του κοχυλίου στο οποίο θεωρούν πως ταιριάζει καλύτερα.

Και τώρα που τελείωσε όλη αυτή η διαδικασία, είναι η ώρα για τον εορτασμό της σκληρής δουλειάς από την ομάδα!

σaiκoύ

Σχεδιάζοντας
Από Κοινού_